

**FUQAROLARNING AXBOROT OLISH VA TARQATISH ERKINLIGI
BORASIDAGI HUQUQLARINI YANADA MUSTAHKAMLASH**

Obidjonova Zebo Kamoldin qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti PED-AU-25-guruh 1-kurs talabasi

E-mail: zeboobidjonova4@gmail.com

Ilmiy rahbar: Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrası katta o‘qituvchisi

B.A.Tillayev

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19431758>

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada fuqarolarning axborot olish va tarqatish borasidagi konstitutsiyaviy huquqlarining mazmun-mohiyati tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya davrida axborot erkinligini ta’minlashning huquqiy mexanizmlari, sohadagi milliy qonunchilikning takomillashuvi va xalqaro standartlarning o‘rni yoritilgan. Shuningdek, axborot xavfsizligi va shaxsiy ma’lumotlar daxlsizligi o‘rtasidagi mutanosiblik va olinayotgan axborotni haqiqiyliги, yolg‘on ma’lumotlarni farqlay olishlik haqida bayon qiladi.*

***Kalit so‘zlar:** axborot erkinligi, Konstitutsiya, ochiqlik, raqamli huquq, axborot tarqatish, so‘z erkinligi.*

***Abstract:** This article analyzes the essence of the constitutional rights of citizens to receive and disseminate information. The legal mechanisms for ensuring freedom of information in the era of digital transformation, the improvement of national legislation in this area and the role of international standards are highlighted. It also discusses the balance between information security and personal data privacy, and the authenticity of the information received, the ability to distinguish false information.*

***Keywords:** freedom of information, Constitution, openness, digital rights, dissemination of information, freedom of speech.*

***Аннотация:** В данной статье анализируется сущность конституционных прав граждан на получение и распространение информации. Освещаются правовые механизмы обеспечения свободы информации в эпоху цифровой трансформации, совершенствование национального законодательства в этой области и роль международных стандартов. Также рассматривается баланс между информационной безопасностью и неприкосновенностью персональных данных, а также подлинность получаемой информации и возможность различения ложной информации.*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Ключевые слова: свобода информации, Конституция, открытость, цифровые права, распространение информации, свобода слова.

Zamonaviy demokratik taraqqiyot yo‘lidan borayotgan jamiyatlarda axborot olish va tarqatish erkinligi insonning fundamental huquqlaridan biri bo‘lib, u nafaqat shaxsiy erkinlik, balki davlat boshqaruvida shaffoflik va hisobdorlikni ta’minlovchi asosiy mexanizm hisoblanadi. Axborot asrida yashayotgan inson uchun ma’lumotlarga to‘sqinliksiz ega bo‘lish - uning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishi uchun zaruriy shartdir.

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlar jarayonida inson huquq va erkinliklarini himoya qilishning yangi bosqichiga o‘tildi. Xususan, yangilangan Konstitutsiyamizda har bir shaxsning axborot izlash, olish va tarqatish huquqi nafaqat e’lon qilindi, balki davlat tomonidan kafolatlanadigan muhim qadriyat darajasiga ko‘tarildi.[1] Bu esa davlat organlarining jamiyat oldida yanada ochiqroq bo‘lishini, fuqarolarning esa ijtimoiy-siyosiy voqelikka daxldorlik hissini oshirishni taqozo etmoqda. Biroq, raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda, axborot erkinligini ta’minlash bilan bir qatorda, axborot xavfsizligi, shaxsiy ma’lumotlar daxlsizligi va noto‘g‘ri axborot tarqalishining oldini olish kabi yangi muammolar yuzaga kelmoqda. Shu bois, fuqarolarning axborotga oid huquqlarini huquqiy jihatdan yanada mustahkamlash, mavjud mexanizmlarni xalqaro standartlarga moslashtirish va ushbu huquqlarni amalga oshirishdagi to‘siqlarni bartaraf etish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to‘g‘risida“gi Qonunining 4-moddasiga asosan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq har kim axborotni moneleksiz izlash, olish, tekshirish, tarqatish, undan foydalanish va undan foydalanish va uni saqlash huquqiga ega. Axborot olish faqat qonunga muvofiq hamda inson huquq va erkinliklari, konstitutsiyaviy tuzum asoslari, jamiyatning axloqiy qadriyatlari, mamlakatning ma’naviy, madaniy va ilmiy salohiyatini muhofaza qilish, xavfsizligini ta’minlash maqsadida cheklanishi mumkin.[2]

Axborot erkinligining asosiy tamoyillari:

- 1.Ochiqlik va shaffoflik: Davlat organlari o‘z faoliyati haqida fuqarolarga muntazam hisob berishi.
- 2.Hamma foydalana olishi (Accessibility): Axborot hamma uchun teng va qulay shaklda (platformalarda) bo‘lishi.
- 3 Haqqoniylik: Tarqatilayotgan axborotning dalillarga asoslanganligi.
- 4.Maxfiylikning himoyalanihi: Shaxsiy ma’lumotlar daxlsizligining kafolatlanishi hisoblanadi.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Fuqarolarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyati rivojlanib borar ekan, ularning turli resurslardan axborot olish, olingan axborotlardan erkin foydalanish, axborotlar bilan bo‘lishishga bo‘lgan talab va ehtiyoji sezilarli tarzda oshib bormoqda. Sababi, fuqarolar hukumat tomonidan amaliyotga kiritilayotgan normativ-huquqiy hujjatlar, jamiyatda bo‘layotgan o‘zgarishlarni axborot shaklida qabul qilishadi hamda mavjud ma’lumotlardan foydalanishadi. Axborot olish huquqi, erkin fikrlash, so‘z erkinligi kabi inson va fuqarolarning shaxsiy huquqlari konstitutsiyaviy qonunchilik asosida belgilab qo‘yilganligini alohida ta’kidlab o‘tishimiz kerak.

Axborot olish kafolatlari va erkinligi – har bir shax-sning o‘zi istalgan axborotni izlash, olish va tarqatishga haqli ekanligi. O‘zbekiston Respublikasida barcha davlat organlari, jamoat birlashmalari va mansabdor shaxslar fuqarolarga ularning huquq va manfaatlariga daxldor bo‘lgan hujjat, qaror va boshqa xil materiallar bilan tanishib chiqish imkoniyatini yaratib berishi lozim

Fuqarolarning axborot tarqatish huquqi va bu boradagi mas’uliyati O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi bilan tartibga solingan. Bugungi axborotlashgan jamiyatda har bir fuqaro nafaqat axborot iste’molchisi, balki uning tarqatuvchisi hamdir.

“Axborot olish kafolatlari va erkinligi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni (1997-yil 24-aprel) ga ko‘ra, har bir fuqaro o‘z manfaatlariga daxldor axborotni bepul, boshqa axborotlarni kelishuv bo‘yicha haq to‘lab olish imkoniga ega. Shaxsning bu haqda yozma yoki og‘zaki murojaatiga qisqa muddatda, uzog‘i bilan 30 kundan kechiktirmay javob berilishi shart. Axborot olish kafolatlari va erkinligi va O‘zbekiston Respublikasida kutubxona va hujjatxonalaridan foydalanish bepulligi, fuqarolar o‘zlariga zarur axborotni bevosita yoki qonuniy vakillari yordamida izlash, olish, tadqiq etish va tarqatish, hujjat va boshqa axborot manbalaridan nusxa, fototasvir olishlariga ijozat berilgani bilan ham kafolatlangan. Jumladan, fuqaroviy, xo‘jalik, ma’muriy va jinoyat ishlari ko‘rilayotganda sud majlisi ishtirokchilarining so‘zlari va xatti-harakatlarini rasmana yoki stenografiya tarzida yozib olish, magnit tasmasida aks ettirish, sudning ruxsati bilan foto, kino, video tasvirga tushirish, ularni radio tarmoqlari va televideniye orqali namoyish qilish mumkin. Gumon ostidagi shaxs o‘zining qanday jino-yatda gumonsirilayotgani, ayblanuvchi – nimada ayblanayotganini bilishga, ular va ishdan manfaatdor shaxslar: jabrlanuvchi, fuqaroviy da’vogar, fukaroviy javobgar, ularning vakillari ihdagi barcha materiallar bilan tanishib chiqishga, ulardan ko‘chirma va nusxalar olishga, shu maqsadda tarjimon xizmatidan bepul foydalanishga haklidir. Agar asossiz ushlangan, qamoqda saqlangan yoki sudlangan shaxs to‘g‘risida ilgari matbuotda, radio va televideniye orqali xabar berilgan bo‘lsa, u begunoh ekanli-gi, okdangani haqida ayni o‘sha ommaviy 813 axborot vositasida e’lon qilinishi shart. Axborot olish kafolatlari va erkinligi va ommaviy axborot vositalari va

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

jurnalistlarga ham ular zarur deb hisoblagan axborotni olish, uni xolisona tekshirish va senzurasiz tarqatish imkoniyatlarini kafolatlaydi. Axborot olish kafolatlari va erkinligi va boshqalarning ichki hayotiga taalluqli axborotni oshkor etish, taqiqlangan ilmiy, texnikaviy, kasbiy, ishlab chiqarish jarayonlariga oid, shuning-dek davlat siri hisoblangan axborotni to‘plash va tarqatish maqsadida foydalanish konunga binoan javobgarlikka sabab bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq, fuqarolar axborotni erkin izlash, olish, tadqiq etish, uzatish va tarqatish huquqiga ega. Bu huquq ochiqlik, haqqoniylik va qonun ustuvorligi prinsiplariga asoslanadi. Axborotni tarqatish faqat konstitutsiyaviy tuzum, jamiyat axloqi va davlat xavfsizligini himoya qilish maqsadida qonun bilan cheklanishi mumkin.

Fuqarolarning axborot tarqatish erkinligining asosiy jihatlari:

1. Konstitutsiyaviy kafolat: Har kim o‘z fikrini erkin bayon etish, axborotni erkin izlash, olish va tarqatish huquqiga egadir.
2. Ochiqlik prinsipi: Axborot ochiq va oshkora bo‘lishi, jamiyatda erkin foydalanilishi kerak.
3. Davlat organlari faoliyati: Fuqarolar o‘zlariga daxldor bo‘lgan hujjatlar va qarorlar bilan tanishish huquqiga ega.
4. Cheklovlar: Axborot erkinligi davlat sirlari, jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari hamda maxfiy axborotlar bilan cheklanishi mumkin.
5. Javobgarlik: Axborot tarqatuvchi shaxs ma’lumotlarning to‘g‘riligi va qonuniyligi uchun javobgar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. “Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to‘g‘risida”. – Toshkent, 2002-yil 12-dekabr.
3. Mo‘minov F.A. "Axborot xavfsizligi va axborot-psixologik xurujlar". – T.: "Fan va texnologiya", 2017.
4. Yoqubov Sh. "Media huquqi va axborot tarqatish tartibi". O‘quv qo‘llanma. – T.: Toshkent davlat yuridik universiteti, 2021.
5. Xudoyqulov M. "Jurnalistning qonun va axloq doirasidagi faoliyati". – T.: "Yangi asr avlodi", 2019.
6. G‘aniyev A. "Internetda shaxsiy ma’lumotlar daxlsizligi". – T.: "Adolat", 2022.
7. Dehqanova, G. A. (2024). SAMARALI MULOQOT VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARGA TAYYORLASHNING ILMIY-METODIK JIHATLARINI

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

TAKOMILLASHTIRISH. Academic research in educational sciences, 5(CSPU Conference 1), 550-555.